

"FORTRYDER DU?" Installation of Tine Rask Eriksen

Fængsler og internet

– bør frihedsberøvede have adgang til nettet?

Af Rikke Frank Jørgensen og Peter Scharff Smith

EN HISTORIE FRA LITAUEN

Den 30. maj 2006 udbad en indsat i Pravieniškės fængslet i Litauen, Henrikas Jankovskis, sig information fra det Litauiske ministerium for uddannelse, om hvorledes han kunne tilmelde sig en universitetsuddannelse og på den vis tilegne sig kundskaber under sin afsoning. Hr. Jankovskis fik det svar, at al den relevante information var tilgængelig på internettet. Den 28. juni samme år adspurgte Jankovskis derfor fængselsmyndighederne, om han kunne få adgang til internettet, hvilket han fik afslag på d. 1. juli 2006. En klage over dette blev i februar 2007 besvaret med et afslag fra den regionale administrative domstol i Kaunas. Ved denne klageinstans observerede man, at selvom fængselsreglerne ikke specifikt forbød adgang til internettet, så var telefoner og radio-kommunikation ikke tilladt med henblik på at modvirke, at de fængslede begik ny kriminalitet. Denne beslutning blev opretholdt d. 11. december 2007 af den såkaldte ”højeste administrative domstol”, der fastslog, at ingen lovgivning omhandlende fængslede rettigheder tillod indsatte internet adgang og at fængselsmyndighederne derfor ville overskride sine beføjelser, dersom man tillod en sådan adgang. Domstolen i Litauen tilføjede, at hvis fængslede havde internet adgang ville fængselsmyndighederne blive hindret i deres forsøg på at bekæmpe kriminalitet, da det ville blive umuligt at overvåge fangernes handlinger.¹⁾

Derefter klagede Jankovskis til den europæiske menneskerettighedsdomstol i Strasbourg, hvor sagen i øjeblikket afventer en afgørelse. Menneskerettighedsdomstolen skal nu vurdere om det at nægte internet adgang i den konkrete sag udgjorde et brud på Jankovskis ret til ytrings- og informationsfrihed.

INTERNET ADGANG I FÆNGSLER – TO PERSPEKTIVER

Sagen fra Litauen illustrerer på udmærket vis nogle helt grundlæggende forhold i spørgsmålet om frihedsberøvedes adgang til internettet. På den ene side har vi de Litauiske myndigheders og de administrative domstoles standpunkt; at fængslede ikke på nogen måde kan gøre krav på adgang til internettet, hvilket begrundes med, at en sådan adgang kan udnyttes til at skade samfundet bl.a. ved at de indsatte fortsætter deres kriminelle aktiviteter. Dette er efter alt at dømme det grundlæggende udgangspunkt i de fleste nationale rets- og fængselsystemer, herunder eksempelvis i de franske og engelske fængsler, hvor hovedreglen ligeledes er ingen adgang til internettet.² I den udstrækning en frihedsberøvet får en eller anden form for internetadgang i sådanne fængselsystemer, så er der tale om et særligt privilegium, der normalt knytter sig til et meget specifikt – typisk uddannelsesrelateret – forhold. Der er ikke tale om, at man anskuer spørgsmålet om internet adgang som et muligt element i en fængslets almindelige ret til ytrings- og informationsfrihed.

På den anden side kan man anskue spørgsmålet om indsattes internetadgang fra et menneskeretligt perspektiv omhandlende fangers rettigheder, herunder diskutere de konsekvenser en sådan grundlæggende afvisning af internet adgang for fængslede kan betyde.

Tager man disse briller på springer en række forhold i øjnene. For det første er det åbenlyst, at internet adgang kan spille en væsentlig rolle for indsattes muligheder for at søge information og uddanne sig, som det jo også var tilfældet for Jankovskis. Dernæst kan internettet i vore dage – og potentielt ikke mindst for en fængslet person – være afgørende for mulighederne for at opretholde kontakten til omverdenen og herunder ikke mindst familien. Begge dele – mulighederne for uddannelse og for at bevare en fungerende kontakt til familien – er begge faktorer, som kan spille en stor rolle i forhold til fangers muligheder for resocialisering. Dette er naturligvis væsentligt, bl.a. fordi det ofte anses for at være et fængselsvæsens opgave at hjælpe til med at begrænse kriminaliteten i samfundet ved at arbejde for en effektiv resocialisering af de fængslede. Dette er f.eks. tilfældet i Danmark. Dertil kommer, at den mere og mere

massive rolle, som internettet spiller samfundsmæssigt, arbejdsmæssigt, kulturelt og socialt ikke mindst i de udviklede lande, har betydet, at flere ser på internettet med menneskeretlige briller og anskuer adgang til internettet som en forudsætning for at nyde andre rettigheder. I det følgende vil vi se nærmere på, hvad denne udvikling betyder for de frihedsberøvede samt for fængslernes og lovgivernes politik på området og for spørgsmålet om, hvorvidt man skal have adgang til internettet, når man sidder i fængsel.

NORMALISERINGSPRINCIPPET OG FÆNGSLEDES RETTIGHEDER

Der har indenfor de senere årtier udviklet sig bred international enighed om, at man som borger ikke mister sine rettigheder blot fordi man bliver fængslet. Nogle rettigheder mister man naturligvis, men principielt set kun dem, der begrænses som en naturlig følge af frihedsberøvelsen. Dette er et grundlæggende menneskeretligt udgangspunkt, der også er indeholdt i det såkaldte normaliseringsprincip.

Normaliseringsprincippet består af to hovedelementer:

1. Fængslede bevarer som udgangspunkt alle rettigheder med undtagelse af de, som naturligt begrænses som led i frihedsberøvelsen.
2. Forholdene i fængsler skal i videst muligt omfang ligne forholdene i det omgivende samfund.³

Disse to elementer afspejler sig i dansk lovgivning og i Kriminalforsorgens principprogram fra 1993. De er ligeledes en del af de europæiske fængselsregler, som Europarådets 47 medlemslande har skrevet under på. Kriminalforsorgens principprogram understreger, at kriminalforsorgen altid skal "have forholdene i det almindelige samfund for øje", "ved tilrettelæggelsen af hverdagen", og "hver gang der træffes konkrete afgørelser".⁴ I henhold til principprogrammet medfører dette, at fængselslivet skal ligne hverdagslivet udenfor fængslet så meget som muligt, og at "de fysiske forhold i institutionerne bør tilpasses forholdene i det almindelige samfund og dermed også ændres i takt med ændringer udenfor".⁵ Normaliseringsprincippet indebærer endvidere, at de indsatte forbliver

omfattet af de almindelige retssikkerhedsgarantier i samfundet. Som led heri indgår, at der på grund af fængslernes karakter af totale institutioner kan være et særligt behov for at sikre indsattes retssikkerhed.⁶⁾

De europæiske fængselsregler afspejler også normaliseringsprincippet. Dette fremgår blandt andet af de principper, der ligger til grund for reglerne, her særligt princip nr. 1 til 5.⁷⁾ De første to principper understreger det rettighedsbaserede aspekt ved blandt andet at fastslå, at "Frihedsberøvede personer bevarer alle rettigheder, der ikke lovlige er frataget dem ved den afgørelse, hvorved de blev dømt eller varetægtsfængslet" (princip nr. 2). Princip nr. 3-5 vedrører begrænsninger og fængselsforhold mere direkte, og konkluderer, at "hverdagen i fængsel skal ligne de positive sider af livet i samfundet udenfor mest muligt" (princip nr. 5).

Det betyder dog langt fra, at alle europæiske nationer følger fængselsreglerne og normaliseringsprincippet til punkt og prikke i deres fængselspraksis. Et eksempel er spørgsmålet om hvorvidt fængslede bør have stemmeret. Her vil man mange steder – inklusive i Danmark – anse det for naturligt, at også frihedsberøvede har stemmeret, og det er helt åbenlyst svært at argumentere for, hvorfor denne ret pr. automatik bør bortfalde som en naturlig følge af en fængsling. Det er ikke desto mindre holdningen i England, hvilket har ført til flere tvister med menneskeretsdomstolen i Strasbourg. Den engelske premierminister David Cameron har i den forbindelse udtalt, at han får det fysisk dårligt ved tanken om at skulle give fængslede stemmeret.⁸⁾

INTERNETADGANG I DANSKE OG UDENLANDSKE FÆNGSLER

Det er meget begrænset, hvad der er skrevet og forsket i spørgsmålet om fængslede adgang til internettet, og det er derfor ganske svært at danne sig et overblik over den internationale praksis på området. Hovedreglen lader dog til at være, at fængslede ikke har adgang til internettet udover i forbindelse med særlige forsøgsordninger, der giver en begrænset adgang til en mindre gruppe indsatte – efter alt at dømme typisk i forbindelse med uddannelsesmæssige formål.

I Frankrig er hovedreglen, at frihedsberøvede ikke har internetadgang. Selv fængslede der

tager et computer og internet kursus benytter et program, der simulerer internettet.⁹⁾ Den franske kriminalforsorg gennemfører dog aktuelt et forsøg i seks fængsler for børn, hvor der tillades en begrænset adgang uden e-mail.¹⁰⁾

I England er hovedreglen den samme, om end der muligvis finder lidt flere forsøg sted rundt omkring i fængselssystemet, hvor der tillades en begrænset brug af internettet. I 2009 var det dog kun syv fængsler i England, der tillod en eller anden form for internet adgang, mens man i en række andre fængsler anvendte e-learning i forbindelse med visse uddannelsesaktiviteter, dog uden egentlig brug af internettet.¹¹⁾ Et interessant projekt er "Summit Media", der bl.a. kører i Wolds fængslet, hvor en gruppe indsatte arbejder over internettet for private firmaer med online marketing.¹²⁾

I USA har fængslede som udgangspunkt ikke nogen som helst adgang til internettet. Den amerikanske kriminolog Robert Johnson beskriver på den baggrund, hvordan almindelige borgere lever i en informations tidsalder, mens fængslede i virkeligheden er begrænset til TV som "the most modern technology readily at their disposal [og derfor er] (...) increasingly out of touch with the world as experienced by citizens of the larger free society".¹³⁾

I Danmark har mange indsatte en eller anden form for internetadgang, især i de åbne fængsler. I de lukkede fængsler og i arresthusene er det samlede billede dog stadig, at der enten slet ikke er internetadgang eller kun er meget begrænset internetadgang. I de åbne fængsler er der tre måder, hvorpå en indsat kan få internetadgang: 1) fra en computer i fængselscellen, 2) fra en computer i undervisningslokalet i fængslet, og 3) fra en computer i den såkaldte "Internet cafe" i fængslet. Den første model er ikke særlig udbredt og tillades kun i konkrete tilfælde for enkeltpersoner og kun til uddannelses- eller arbejdsrelateret brug. Denne type internetadgang kan begrænses, men dette er ikke nødvendigvis tilfældet, og internettet kan således almindeligvis benyttes til e-mail og anden form for kommunikation. De enkelte fængsler holder selv opsyn med brugen. I 2009 opgjorde Direktoratet for Kriminalforsorgen, at mindre end 2 % på én given dag havde fået tilladelse til at have en computer med internetadgang i cellen. Ifølge de nyeste informationer fra Direktoratet for Kriminalforsorgen er dette tal steget.¹⁴⁾

Den anden model er kun tilladt, hvis en fæng-

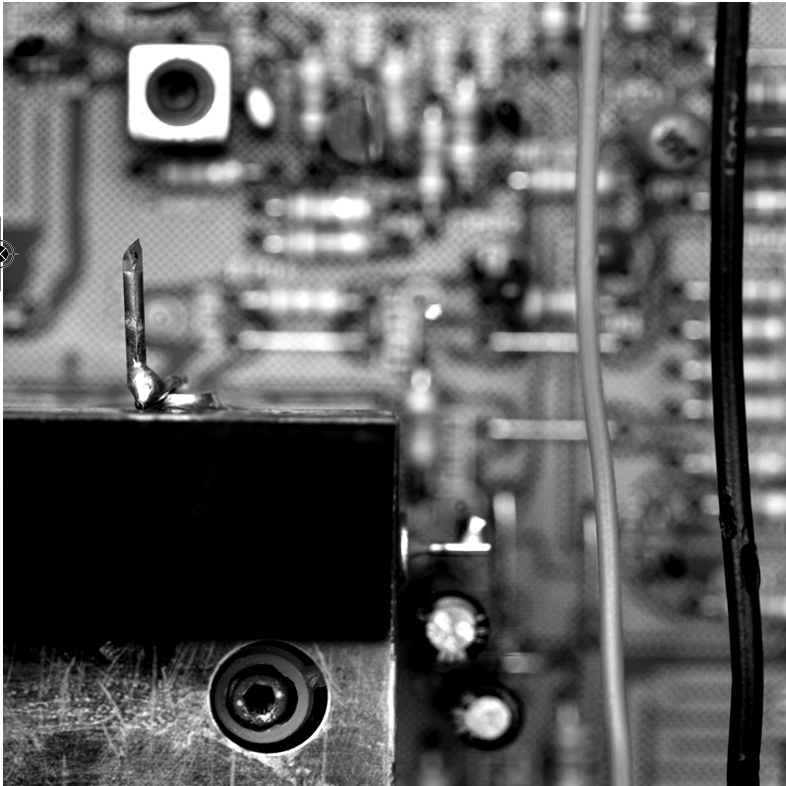

selsunderviser er til stede og kun til uddannelsesrelaterede formål. Opsyn med internetbrugen forestås af underviseren og log-filer kontrolleres regelmæssigt. Der er også opsyn ved den tredje model, den såkaldte internet cafe, men elektronisk kommunikation såsom e-mail er tilladt. I 2010 havde seks ud af otte åbne fængsler internetcafeer. Indsatte får typisk tilladelse til at benytte internetcafeerne et par gange om ugen og adgangen er typisk begrænset, så sider om for eksempel dating, porno og våben er blokeret. Også adgang til facebook kan være blokeret. Fængselspersonalet forestår opsynet med brugen af internetcafeerne, og der er lavet log-filer, som tjekkes regelmæssigt.

I de lukkede fængsler og i arresthusene kan de indsatte almindeligvis kun få adgang til internet i forbindelse med undervisning i undervisningslokalet. Denne internetadgang er meget begrænset og er kun tilgængelig for et begrænset antal indsatte, der deltager i undervisningen. Adgangen gives via Direktoratet for Kriminalforsorgens egen server fra et system, som er isoleret fra Kriminalforsorgens øvrige netværk. Systemet giver kun adgang til et meget begrænset antal forudbestemte hjemmesider, og der er ingen muligheder for e-mail eller andre former for digital kommunikation. Fordi netværket anses at være sikkert, er opsynet typisk begrænset til, at fængselspersonalet kommer en gang i timen og foretager kontrol i starten og slutningen af internetbenyttelsen/ undervisningen.

Det bør endvidere bemærkes, at mange af de indsatte, der afsoner deres straf i et åbent fængsel, har udgangstilladelse, hvilket betyder, at de f.eks. hver tredje weekend kan forlade fængslet og være hjemme fra fredag til søndag. Ved sådanne lejligheder kan de indsatte naturligvis gøre brug af internettet, og mange indsatte har således i realiteten ubegrænset internetadgang uden nogen form for opsyn i begrænsede perioder, mens de afsoner deres straf. Det er usikkert, hvor mange indsatte, der misbruger deres internetforbindelse i de danske fængsler, men Direktoratet for Kriminalforsorgen har kun kendskab til nogle få eksempler herpå.

"Fortryder du?" Udsnit

ADGANG TIL INTERNETTET SOM EN GRUNDLÆGGENDE RETTIGHED

Ser vi brug af internettet i samfundet generelt, debatteres adgang til internettet i stigende grad som en grundlæggende rettighed, og som en væsentlig forudsætning for at kunne nyde en række andre rettigheder. En undersøgelse foretaget af BBC i 2010 viste, at ud af 27.000 adspurgte (i 26 lande), opfattede de 21.600 adgang til internet som en grundlæggende menneskerettighed.¹⁵⁾ Ligeledes lovgiver stadig flere lande om deres borgeres adgang til at kunne koble sig på internettet. På europæisk plan optræder retten til internet adgang i et EU direktiv om forsyningspligt og brugerrettigheder i forbindelse med elektroniske kommunikationsnet og -tjenester.¹⁶⁾ Der er typisk tale om retten til at kunne koble sig på internettet som led i en offentlig forsyningspligt, dvs. adgang til fysisk-teknisk infrastruktur.

Aktuelt har en tredjedel af verdens befolkning adgang til internettet, og 45 procent af verdens internet brugere er under 25 år. I udviklingslande har 20 procent af husstandene adgang til internet, mens 71 procent af husstandene har adgang til internet i de udviklede lande.¹⁷⁾ I Danmark har op mod 90 procent af befolkningen nu adgang til internettet i deres hjem.¹⁸⁾

I juni 2011 kom internettet for alvor på dagsordenen i FN's Menneskerettighedsråd. Baggrunden var en rapport fra FN's særlige ekspert vedr. ytrings- og informationsfrihed, Frank La Rue, hvori han understreger, at adgang til internettet er afgørende for borgeres deltagelse i samfundslivet, hvorfor universel adgang til internettet bør være en prioritet for alle stater: "Given that the Internet has become an indispensable tool for realizing a range of human rights, combating inequality, and accelerating development and human progress, ensuring universal access to the Internet should be a priority for all states. Each State should thus (...) make the Internet widely available, accessible and affordable to all segments of population".¹⁹⁾ Frank La Rue's rapport blev i FN's Menneskerettighedsråd bakket op af den svenske udenrigsminister Carl Bildt på vegne af 41 lande.

I Danmark har regeringens IT-politik siden den første IT-politiske handlingsplan i 1995 været baseret på, at internettet spiller en central rolle for samfundsudviklingen og at adgang

til internettet er en naturlig forudsætning for deltagelse i samfundslivet.²⁰⁾ For at understøtte den universelle adgang til nettet blev folkebibliotekerne i 2000 forpligtet til at stille internet adgang gratis til rådighed for borgere: "En ny lov om biblioteksvirksomhed vil give befolkningen bedre muligheder for at få adgang til information. Efter lovforslaget vil folkebibliotekerne blive forpligtet til, udover bøger med videre, at give adgang til Internet og digitale informationsressourcer (...)".²¹⁾

Ligeledes har Danmark de seneste 15 år gennemført en lang række politiske initiativer, der sigter mod at udnytte og skærpe IT beredskabet indenfor områder som uddannelse, forskning, sundhed, erhvervsfremme, offentlig administration osv. Aktuelt er den offentlige sektor omfattet af en såkaldt digitaliseringsstrategi, hvorefter al kommunikation mellem offentlige instanser og mellem myndighed og borger som hovedregel skal overgå til digital form frem mod år 2015²²⁾. De seneste tal fra Danmarks statistik tegner et billede af danskerne som en af de mest online befolkninger i Europa, med 78 procent af danskerne på nettet hver dag. Hertil kommer, at 78 procent af de 16-74 årige aktuelt bruger internettet til at kommunikere med det offentlige.²³⁾

Ovenstående eksempler er blot et udpluk af de mange initiativer, der aktuelt tematiserer internet og internet adgang som en grundlæggende forudsætning for deltagelse i det offentlige liv. I det følgende vil vi se nærmere på nogle af de argumenter, der taler for henholdsvis imod en udvidet internetadgang i danske fængsler. Men først en kort gennemgang af, hvad internettet er for en størrelse.

FORSKELLIGE BLIK PÅ INTERNETTET

Der er mildest talt mange forskellige perspektiver i spil, når man taler om internettets anvendelse og natur. Internettet bliver beskrevet som en infrastruktur, der sikrer at man kan kommunikere og søge information på globalt plan. Det bliver talt om som et offentligt rum, et sted for debat og meningsudveksling. Som et medie der er åbent for alle, og hvor man uden et redaktionelt nåleøjeblik kan publicere og broadcaste sig selv. Og som en særlig kultur, hvor viden skabes og deles i virtuelle fællesskaber.²⁴⁾ Afhængig af hvilket perspektiv der anlægges træder bestemte temaer frem, og med dem forskellige politiske kontroverser.

Fokuserer man på internettet som et offentligt rum, et sted for demokratisk liv og debat, bliver det påtrængende at sikre, at alle som udgangspunkt har adgang, frihed, og reel mulighed for at deltage i dette rum. Væsentlige temaer har været retten til internet adgang, beskyttelse af civile og politiske rettigheder i det virtuelle rum, og kapacitetsopbygning så befolkningen har de fornødne forudsætninger for at bruge internettet. Politiske kontroverser knytter sig bl.a. til digitale og videnskæssige kløfter, knægtelse af friheder på internettet, og kommercialisering af internettets offentlige rum, f.eks. ved informationsøgning.

Betragter man internettet som et medie i forlængelse af tidligere medier vil man betone, at nettet i modsætning til radio og tv er åbent for alle. Alle kan komme til orde, alle kan udgive egne skrivelser, omend kun de færreste bliver hørt og læst. Afledte politiske temaer handler typisk om, hvorledes befolkningen, og særligt unge, rustes til den nye medieverden, hvorledes man sikrer sig mod ulovligt eller uønsket indhold på internettet, hvilken rolle internet udbydere skal spille i forhold til at fjerne indhold på internettet, osv. Der er her tale om en debat som implicit forudsætter, at internettet er at sammenligne med et traditionelt massemedie, hvor en eller flere har ansvaret for at sikre et lødigt og forsvarligt indhold. Kontroverser knytter sig bl.a. til retssikkerhed, når private virksomheder fjerner indhold på internettet, og informationsfrihed når indhold blokeres.

Et fokus på internettet som en samfundsmæssig infrastruktur (på linje med fysiske veje og postsystemer) henleder opmærksomheden på den løbende udvikling og kontrol med denne infrastruktur. Infrastrukturen består i dette tilfælde af en række tekniske komponenter såsom IP (internet protokol) adresser, domæne navne osv. Internettets operationelle kontroltårn er den amerikanske organisation ICANN (Internet Corporation for Assigned Names and Numbers). Kontroverser knytter sig til ICANNs måder at operere på (for lidt transparens og bruger inddragelse) samt grænsefladen over mod politik, f.eks. afgørelser om nye topniveau domænenavne.

Endelig kan man se på internettet som en særlig kulturel praksis, hvor socialt liv foregår under nye former. Internettet rummer utallige eksempler på platforme, hvor fællesskaber og offentligt liv udspilles på nye måder (f.eks. Fa-

cebook), hvor "produkter" skabes i fællesskab (f.eks. Wikipedia), og hvor ressourcer deles (f.eks. Flickr). Affødte politiske kontroverser omhandler blandt andet fildeling overfor konventionel ophavsretsregulering, samt hvorledes brugernes rettigheder beskyttes, når det sociale liv i stigende grad udspiller sig på platforme, der er kontrolleret af private virksomheder.

Disse forskellige dimensioner af internettet er væsentlige at have for øje i en debat om internetadgang i fængsler. Traditionelt set har der været et grundlæggende modsætningsforhold mellem det at være frihedsberøvet og ens mulighed for at tage del i samfundslivet uden for murene. Dette forhold kan ændres fundamentalt via internettet. Debatten om internetadgang i fængsler bliver derved også en bredere diskussion af, hvor grænserne går for frihedsberøvedes deltagelse i samfundslivet.

FÆNGSLEDES ADGANG TIL INTERNETTET – EN DISKUSSION

Nedenfor gennemgås nogle af de argumenter der kan tale for, henholdsvis imod, en udvidet adgang til internet i danske fængsler. Som tidligere nævnt er principper om normalitet og resocialisering bærende for dansk (og europæisk) fængselspraksis. Dette betyder essentielt, at det tilstræbes at forholdene for de indsatte skal have en normaliserende og resocialiserende effekt og herunder forberede den indsatte på livet efter afsoningen. Dette indebærer bl.a., at forholdene i fængslet i videst mulig omfang skal ligne forholdene i det omgivende samfund. Dertil kommer, at man bør være meget opmærksom på betydningen af kontakt mellem den indsatte og dennes pårørende. Særligt i forhold til indsatte børn har kontakten stor betydning, og kan være med til at mindske de skader, som adskillelsen potentielt medfører for den samlede familie.²⁵⁾ Disse forhold taler for en øget internetadgang i danske fængsler. En mere eller mindre restriktiv internetadgang (bestemt ud fra de konkrete omstændigheder) bør ud fra disse forhold udnyttes til at sikre de indsatte livsbetingelser, der ligner det omgivende samfund, styrke den indsatte beredskab til at indgå i samfundslivet efter afsoningen, samt muliggøre en tæt kontakt mellem den indsatte og de pårørende.

Endvidere kan man ud fra et rettigheds- perspektiv argumentere for, at indsatte som ud-

gangspunkt bevarer alle rettigheder med undtagelse af de, som naturligt begrænses som led i frihedsberøvelsen. Som tidligere nævnt, er dette et grundlæggende menneskeretligt princip i forhold til enhver form for frihedsberøvelse og indgår som en del af normaliseringsbegrebet i dansk fængselspraksis. Indgreb i indsatte rettigheder skal således være konkret begrundet og må ikke udøves arbitrært.

Ifølge artikel 10 i den Europæiske Menneskerettighedskonvention (EMRK) skal indgreb i ytrings- og informationsfriheden tjene et legitimt formål, være hjemlet ved lov, samt være strengt nødvendigt i et demokratisk samfund. Det betyder også, at indgrebets karakter/styrke skal være proportional med det formål, indgrebet tjener, og som udgangspunkt udgøre *det mindst mulige* indgreb. Ud fra et rettighedsperspektiv har indsatte som udgangspunkt ret til ytre sig og søge information, ligesom fængselsmyndighederne har ret til, på baggrund af en konkret vurdering, at indskrænke denne ret. Anlægger man et rettighedsperspektiv på spørgsmålet om internet adgang i danske fængsler vil dette således vende den hidtidige debat om emnet på hovedet. Snarere end at skulle argumentere for, hvorfor indsatte skal have internet adgang, bliver fokus rettet mod de konkrete omstændigheder, hvorefter myndighederne legitimt kan afskære de indsatte adgang til internettet, eller tilbyde en form for begrænset adgang.

Der kan være flere legitime grunde til, at myndighederne afskærer indsatte helt eller delvis fra internetadgang. EMRK artikel 10 nævner følgende faktorer, der kan begrunde statens indgreb i ytrings- og informationsfriheden: ”hensyn til den nationale sikkerhed, territorial integritet eller offentlig sikkerhed, for at forebygge uorden eller forbrydelse, for at beskytte sundheden eller sædeligheden, for at beskytte andres gode navn og rygte eller rettigheder, for at forhindre udspredelse af fortrolige oplysninger eller for at sikre domsmagtens autoritet og upartiskhed”.²⁶⁾ Afhængig af den konkrete situation (herunder forbrydelsens karakter) vil det i en række tilfælde formentlig kun være realistisk med en begrænset internet adgang. En sådan begrænset adgang kan eksempelvis give den indsatte adgang til at kommunikere med specifikt angivne pårørende, og relevante offentlige myndigheder, samt søge information på specifikt angivne hjemmesider.

En begrænset internetadgang kan bl.a. være begrundet i fængselsmyndighedernes behov for at sikre, at den indsatte ikke viderefører kriminelle aktiviteter som led i statens arbejde med at ”forebygge uorden eller forbrydelse”. Som nævnt kan netop formålet med at forebygge uorden eller forbrydelse begrunde indskrænkninger i ytrings- og informationsfriheden. En uhindret internetadgang vil også potentielt kunne anvendes til at chikanere ofre. I det tilfælde hvor en sådan risiko vurderes at være tilstede er restriktioner ”for at beskytte andres gode navn og rygte eller rettigheder” ligeledes legitime.

Et andet aspekt knytter sig til den såkaldte retsfølelse. Med dette henvises til en subjektiv, og ofte ikke eksplicit formuleret forventning om, hvorledes straf håndhæves i et givet samfund.²⁷⁾ Resultaterne fra et større studie om befolkningens forhold til straf viste, at jo mere konkret information respondenterne har om en given sag, jo mere nuancerede og liberale er de i deres vurdering af straf. Omvendt vil en generel uspecificeret forespørgsel om hvorvidt man skal straffe mere eller mindre ofte lede til forslag om en skærpet straffepolitik.²⁸⁾ Det betyder kort fortalt, at politikere ofte vil kunne begrunde straffeskærpelser og restriktiv politik overfor fængslede ved at henvise til befolkningens såkaldte *generelle* retsfølelse (der bygger på manglende viden), mens befolkningens såkaldte *informerede* retsfølelse i en række tilfælde vil modsige en sådan politik. Den generelle retsfølelse er med andre ord et særdeles problematisk ”politisk handlingsparameter (...) fordi den er uinformeret/fejlinformeret, og fordi den intet konkret siger om, *hvor hårdt/mildt* der skal straffes for *hvilke konkrete lovovertrædelser*. Den er utopisk, fordi den ’strammerholdning’, der synes indbygget i den, er uopfyldelig. Det generelle ønske om strengere straffe er at sammenligne med danaidernes kar”.²⁹⁾

Der er imidlertid næppe tvivl om, at befolkningens retsfølelse – og herunder den generelle retsfølelse – vil komme til at præge den offentlige debat om fængsler og internetadgang, når det bliver en diskussion i medierne om det vil være acceptabelt, at fængslede deltager i offentlig debat på Facebook eller Twitter, om frihedsberøvede kan være med i forskellige internetbaserede interesse fællesskaber, have deres egen blog hvor de skriver om livet i

fængslet, osv.? Debatten i december 2011 om et forsøg med mobiltelefoner i lukkede fængsler er et eksempel på dette, der samtidig giver en ide om, hvor kontroversielle disse spørgsmål kan være. Forsøget var en udløber af tilsvarende forsøg i de åbne fængsler, der har ført til en praksis med fastmonterede mobiltelefoner på cellerne. På trods af, at der havde tegnet sig et politisk flertal i Folketinget for at gennemføre forsøg med mobiltelefoner i lukkede fængsler og på trods af, at Kriminalforsorgen og fængselsbetjentenes fagforening støttede op om dette, så afviste Justitsministeren forslaget med den begrundelse, at det var for risikabelt i forhold til at beskytte ofre og forebygge yderligere kriminalitet.³⁰ En sandsynlig anledning var et telefon- og internetbaseret survey om mobiltelefoner og indsatte forhold i fængsler, der ramte pressen samme måned og bl.a. trak overskrifter om befolkningens angivelige modstand mod mobiler m.m. i fængslerne.³¹ Med brede spørgsmål uden relevant baggrundsinformation aktiverede den hurtige undersøgelse uden tvivl respondenternes generelle uinformede retsfølelse. Ikke detso mindre tyder meget på, at det fik politiske konsekvenser. På tilsvarende vis forklarer en engelsk forsker, hvorledes historier om forargelse i den engelske presse over ”dyre” fængselsmåltider, adgangen til tv apparater i fængsler osv. har skabt et klima, hvor “the notion of providing prisoners with access to e-mail and the internet has become a highly sensitive and controversial issue for any Minister of Justice”.³²

KONKLUSION

Hvis man tager et bredt vue ud over området fængsler og menneskerettigheder, er der mange og omfattende problemer rundt omkring i verden, der handler om overbelægning, sundhedsmæssige forhold i fængsler, brug af disciplinære straffe, isolationsfængsling osv. Der er som udgangspunkt nok at tage fat på om end variationerne naturligvis er store nord, syd, øst og vest, fra nation til nation og fra det ene fængselsystem til det andet. Meget tyder dog på, at en af de fremtidige fængselsmæssige udfordringer af mere eller mindre global relevans vil være spørgsmålet om fængslede mulige adgang til internettet. Med den massive udvikling, der er sket på det kommunikationsteknologiske område, er der ikke tvivl om, at frihedsstraf i endnu højere grad end tidligere vil kunne medvirke til at marginalisere kriminelle, belastede og sårbare grupper i samfun-

det, hvis de holdes uden for de centrale dele af samfundslivet, der bygger på adgang til internettet. En adgang der er en fast bestanddel i de fleste menneskers daglige sociale aktiviteter, arbejdsliv, og kontakt med omverdenen.

Det er derfor nødvendigt at tage hånd om denne problemstilling, herunder at overveje spørgsmålets mere principielle karakter. Alternativt risikerer man en tilfældig ad hoc præget tilgang, som ikke lever op til de målsætninger, man i øvrigt har på fængselsområdet. Her tilbyder normaliseringsprincippet en meningsfuld ramme for diskussionen – som et princip, der holdes i hævd i de fælleseuropæiske fængselsregler og allerede i en længere årrække har været med til at forme danske fængselsforhold og dansk fængselspraksis. Den grundlæggende udfordring bliver dermed, at man – i modsætning til i dag – må til at anskue adgang til internettet som det naturlige udgangspunkt, hvorfra begrænsninger skal formuleres, argumenteres og retfærdiggøres i henhold til de legitime formål, hvormed en stat kan gøre indgreb i informations- og ytringsfriheden. Internetadgang og brug af internettet bliver dermed ikke kun et privilegium, som en særlig gruppe indsatte kan opnå udelukkende til specifikke formål såsom uddannelse. Omvendt indebærer dette ikke en generel internetadgang for samtlige indsatte, da det i en række sammenhænge vil være legitimt at begrænse eller helt afskære adgangen for at beskytte samfundet mod kriminalitet, for at beskytte andres rettigheder osv.

Udgangspunktet må imidlertid være, at selv i de tilfælde, hvor en fængslet ikke kan tillades almindelig internet adgang, så vil man kunne opnå meget, og herunder bedre muligheder for resocialisering, ved at tillade en begrænset og reguleret internetadgang. Samtidig er det tydeligt, at manglende adgang, herunder manglende adgang til digital kommunikation med myndighederne, bliver et større og større problem i en tid, hvor det offentlige digitaliserer overalt. Dertil kommer, at de fængslede pårørende også har rettigheder og f.eks. har fængslede børn ret til jævnlig kontakt med deres frihedsberøvede forældre. Her kan digital kommunikation spille en afgørende rolle – også selvom den måtte være begrænset, reguleret og i nogle tilfælde overvåget.

Der er ingen tvivl om, at den danske kriminalforsorg har taget de første væsentlige skridt i retning af at adressere disse problemstillinger.

Ikke mindst i de åbne fængsler, hvor man har en lang og stærk tradition for at holde normalitetsprincippet i hævd, er man begyndt at tage livtag med i hvert fald dele af den problematik, der er skitseret i denne artikel. Omvendt må det også stå klart, at den aktuelle praksis i de lukkede fængsler og i arresthusene ikke kan anses for at leve fuldt ud op til normaliseringsprincippet på dette område. En adgang der er begrænset til nogle hundrede internetsider i forbindelse med skoleundervisning. Uden mulighed for digital kommunikation kan det ikke i det lange løb anses for at være overensstemmende med normaliseringsprincippet. Dette gælder ikke mindst, når denne praksis appliceres på alle frihedsberøvede uden væsentlig skellen eller variation, og dermed uden en konkret vurdering af, i hvilket omfang det er legitimt at gøre indgreb i ytrings- og informationsfriheden og hvornår et sådant indgreb er proportionelt med – og ”det mindst restriktive” – i forhold til det formål, man vil opnå.

NOTER:

- Application no. 21575/08 by Henrikas Jankovskis against Lithuania lodged on 7 January 2008: <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/viewhbkm.asp?sessionId=98499864&skin=hudocen&action=html&table=F69A27FD8FB86142BF01C1166DEA398649&key=26475&highlight=>
- Se f.eks. Yvonne Jewkes 'The role of the Internet in the twenty-first-century prison. Insecure technologies in secure spaces' in Aas, Gundhus and Lomell (ed.) *Technologies of InSecurity. The surveillance of everyday life* (Routledge 2009). Se også 'La Prison Déconnectée' in *OWNI. Digital Journalism*, 1. May 2012.
- Smit og Snacken beskriver normaliseringsprincippet som det andet af disse to elementer. Se Dirk van Zyl Smit and Sonja Snacken *Principles of European Prison Law and Policy. Penology and Human Rights* (Oxford University Press 2009), p. 103. De argumenterer dog for, at "recognizing the legal position of the prisoner should also help to reinforce the normalization of prison life (...)" (p. 104).
- Kriminalforsorgens principprogram, s. 10.
- Ibid s. 10.
- Ibid.
- The European Prison Rules, CoE Recommendation Rec (2006) 2 of the Committee of Ministers.
- "UK should withdraw from European Court of Human Rights" i Daily Telegraph, 7. Febr. 2011. Cameron bruger betegnelsen "physically ill". Se også Hirst v. UK 2005 and Greens and M.T. v UK 2010.
- Correspondance with Barbara Liaras.
- Jvf. E-mail korrespondance med Barbara Liaras fra Observatoire international des prisons-section française (www.iop.org) 11/5 2012. Se også 'La Prison Déconnectée' in *OWNI. Digital Journalism*, 1. May 2012.
- Yvonne Jewkes og Helen Johnston, 'Cavemen in an Era of Speed-of-Light Technology: Historical and Contemporary Perspectives on Communication within Prisons', *The Howard Journal of Criminal Justice*, Vol. 48, Issue 2, pp. 132-143, May 2009, p. 133. Se også Yvonne Jewkes 'The role of the Internet in the twenty-first-century prison. Insecure technologies in secure spaces' i Aas, Gundhus og Lomell (ed.) *Technologies of InSecurity. The surveillance of everyday life* (Routledge 2009).
- <http://www.g4s.uk.com/engb/Media%20Centre/News/2011/11/21/Working%20Prisons/>
- Robert Johnson 'Brave new prisons: the growing social isolation of modern penal institutions' i Liebling og Maruna (ed.) *The Effects of Imprisonment* (Willan publishing 2006) p. 256 and 257.
- Oplyst under møde i Direktoratet for kriminalforsorgen 10/5 2012.
- BBC News 8 March 2010, *Internet Access is 'a fundamental right'*, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/8548190.stm>
- Directive 2009/136/EC of the European Parliament and of the Council of 25 November 2009.
- International Telecommunication Union *The World in 2011 – ICT Facts and Figures* (2011).
- Danmarks Statistik *Informationssamfundet* 2011, <http://www.dst.dk/da/Statistik/emner/informationssamfundet.aspx>.
- Report of the Special Rapporteur to the General Assembly on the right to freedom of opinion and expression exercised through the Internet 2011, recommendation no. 63, <http://www.ohchr.org/Documents/Issues/Opinion/A.66.290.pdf>.
- Forskningsministeriet *IT-politisk handlingsplan 1995: Fra Vision til Handling – Informationssamfundet år 2000*.
- Forskningsministeriet *Det Digitale Danmark – omstilling til netværkssamfundet* (2000), afsnit 11.
- Finansministeriet, *Den fællesoffentlige digitaliseringsstrategi 2011-2015* (2011).
- Danmarks Statistik *Informationssamfundet* 2011.
- De fire perspektiver (metaforer) er beskrevet i Rikke Frank Jørgensen *Framing the Net – How Discourse Shapes Law and Culture* (PhD afhandling, Roskilde Universitet 2012), kapitel 6.
- Jf. Janne Jakobsen og Peter Scharff Smith *Når straffen rammer uskyldige – børn af fængslede i Danmark* (Gyldendal 2010).
- Den Europæiske Menneskerettighedskonvention artikel 10, stk. 2.
- Se f.eks. Torben Melchior Ret eller Følelse i *Juristen* nr. 1/2009.
- Flemming Balvig *Danskerne Syn på Straf* (Advokatsamfundet 2006).
- Balvig 2006, s. 324.
- Se f.eks. TV2s dækning af sagen den 8 December 2011. <http://nyhederne-dyn.tv2.dk/article.php?id=46517725:foresl%C3%A5r-mobilfors%C3%B8g-iff%C3%A6ngsler.html>
- Se f.eks. <http://politiken.dk/indland/ECE1485771/danskerne-siger-nej-til-mobiler-og-kys-i-faengsler/>; <http://www.dr.dk/Nyheder/Indland/2011/12/10/083339.htm?rss=true>;
- Jewkes 2009 (n3) p. 172.

*Rikke Frank Jørgensen er specialkonsulent, ph.d.
Peter Scharff Smith er seniorforsker, ph.d.
Begge ansat ved The Danish Institute for Human Rights.*